

Briga o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Republici Hrvatskoj

Skorup, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:305417>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

**BRIGA O DJECI BEZ ODGOVARAJUĆE
RODITELJSKE SKRBI U REPUBLICI HRVATSKOJ**

ZAVRŠNI RAD

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

Studentica: Marija Skorup

Mentor: doc.dr.sc. Esmeralda Sunko

Komentor: dr.sc. Toni Maglica

Split, rujan, 2020.

Sažetak:

Primarno okruženje za djetetov rast i razvoj trebala bi biti obitelj. No, sva djeca nemaju mogućnost odrastanja u obitelji. Briga o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi osigurava se djeci bez roditelja, djeci čiji se roditelji ne mogu trenutno ili dugoročno brinuti o njima te zlostavljanoj djeci. U Republici Hrvatskoj država je dužna pomoći roditeljima u izvršavanju roditeljske uloge, ako nisu u mogućnosti sami se brinuti o njemu. Cilj je pomaganje obiteljima u svrhu ostanka djeteta u prirodnom okruženju. Ako ne postoji nikakva mogućnost ostanka djeteta u obitelji, temeljem Obiteljskog zakona (NN 98/19) i Zakona o socijalnoj skrbi (NN 64/20) dijete se izdvaja iz obitelji te mu se traži najpovoljniji oblik skrbi za njegov daljnji razvoj. U Hrvatskoj djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smješta se različite oblike skrbi poput dječjih domova, domova obiteljskog tipa ili udomiteljskih obitelji. Međutim, danas je još uvijek zastupljeno smještanje djece u institucije koje imaju negativan učinak na razvoj djeteta.

Ključne riječi: *djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, skrb o djeci, dječji domovi, udomiteljstvo, institucijska skrb*

Summary:

The primary environment for child growth and development should be the family. However, all children do not have the possibility of growing up in a family. Caring for children without parental care is ensured for children without parents, children whose parents cannot take care of them immediately or in the long run, and abused children. In the Republic of Croatia, the state is obliged to assist parents in performing their parental role, if they are not able to take care of it themselves. The aim is to help families stay in the natural environment. If there is no possibility of a child remaining in the family, based on the family Act (NN 98/19) and the Social Welfare Act (NN 64/20), the child is separated from the family and requested the most favourable form of care for its further development. In Croatia children without parental care are placed different forms of care, such as children's homes, familytype homes or foster families. Today, however replacing children in institutions that have a negative impact on child development is still present.

Keywords: *children without parental care, childcare, children's homes, foster care, institutional care*

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pravni okvir za izdvajanje i smještaj djece	3
2.1. Razlozi izdvajanja djece bez odgovarajuće skrbi u Hrvatskoj.....	4
3. Institucionalna skrb o djeci	5
3.1. Dječji dom	5
3.2. Obiteljski dom.....	7
3.3. SOS dječje selo.....	8
4. Utjecaj institucionalne skrbi na razvoj djeteta	10
4.1. Utjecaj institucionalne skrbi na razvoj djece rane i predškolske dobi	13
5. Izvaninstitucionalna podrška i skrb za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	15
5.1. Udomiteljstvo kao oblik skrbi za djecu	15
5.2. Posvojenje kao oblik skrbi	17
6. Proces transformacije i deinstitucionalizacije sustava brige o djeci	19
7. Zaključak.....	22
8. Literatura.....	23

1. Uvod

Dijete ima pravo na skrb, život i zdravlje, no kako bi ostvarilo svoj puni potencijal potrebna mu je odgovarajuća briga odraslih iz okruženja. Prirodno mjesto za djetetov razvoj i život je njegova obitelj. Podrška Republike Hrvatske ostvarenju potreba i prava djeteta na život u obitelji razvidna je iz niza nacionalnih legislativa koje propisuju navedeno. Osim toga, Republika Hrvatska ratificirala je te se time obvezala na provedbu Konvencije o pravima djeteta (1989) u kojoj se izrijeком navodi kako „...dijete, radi potpunog i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja”, te da je obitelj „temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za odrastanje i dobrobit svih njenih članova, a posebice djece.

Obitelj, u većini slučajeva, čine roditelji sa svojom biološkom ili adoptiranom djecom. Roditelji brinu o svojoj djeci i njegovoj dobrobiti te ih odgajaju. I roditeljstvo, napose, roditeljske obveze i skrb propisane su nizom zakona u Hrvatskoj. Pa tako u Obiteljskom zakonu (NN, 98/19) stoji kako „Roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite i promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti.“ Roditeljsku skrb su roditelji dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima. Osim toga, roditelj se ne može odreći prava na roditeljsku skrb. Roditelji su odgovorni razgovarati o pojedinačnim sadržajima roditeljske skrbi i sporazumijevati se s djetetom u skladu s njegovom dobi i zrelošću. Pod roditeljskom skrbi podrazumijevamo pravo i zaštitu djetetovog prava na: zdravlje, razvoj, njegu, zaštitu, odgoj i obrazovanje, uspostavljanje odnosa te određivanje mjesta stanovanja“ (Obiteljski zakon, NN 98/19). Hrabar (2005) navodi kako obitelj, koju čine roditelji i djeca, predstavlja najpoželjniji okvir obiteljskog života koji svojom strukturom djetetu omogućuje zdravo odrastanje, sazrijevanje i formiranje u odgovornu odraslu osobu. Jovančević (2008) pak naglašava kako je obiteljsko okruženje osobito važno u prve tri godine djetetova života jer tada se postiže privrženost između dojenčeta i roditelja. Ističe snažan roditeljski utjecaj na tjelesni, psihološki i socijalni razvoj djeteta, a poremećaji tih odnosa, kao npr. odvajanje od roditelja ili traumatična iskustva s roditeljima, narušavaju razvoj djeteta..

No, pojedina djeca nemaju roditelje ili pak ne odrastaju u obiteljskom okruženju. Djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi nastoji se pružiti odgovarajuća pomoć putem sustava socijalne skrbi, za čiju je provedbu zadužena sama država. U tom pogledu ključan je Zakon o socijalnoj skrbi (NN, 64/20) u kojem stoji kako je „Socijalna skrb organizirana djelatnost u Republici Hrvatskoj čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, osobama u

nepovoljnim ili ugroženim obiteljima, a uključuje prevenciju i promicanje promjena, u svrhu zadovoljavanja osnovnih životnih potreba te unapređenja kvalitete života“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 64/20). Nadalje, ovaj Zakon navodi kako skrb izvan vlastite obitelji osigurava se djeci bez roditelja, djeci koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti, te djeci i mlađim punoljetnicima s poremećajima u ponašanju”. Također, skrb će biti osigurana i djeci čiji su roditelji zbog bolesti ili drugih teškoća u nemogućnosti da skrbe o njima.

Ukoliko dijete nema uvjete za život sa svojom obitelji, postoje opravdani razlozi za ograničavanje roditelja, nadležna tijela donose odluku o izdvajanju djeteta iz obitelji čime ujedno se ograničava mogućnost roditelja da žive sa svojom djecom. Dijete kojem je privremeno ili trajno uskraćeno obiteljsko okruženje ili koje zbog vlastite dobrobiti ne smije ostati u obiteljskom okruženju, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć od strane države. *Konvencija o pravima djeteta* (2001) navodi kako je država dužna pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima u obavljanju njihove roditeljske dužnosti te razvijati ustanove i službe dječje zaštite i skrbi. *Europski odbor za socijalnu koheziju* (ECSC, 2001) prikazuje čak i naputke o roditeljstvu te različite oblike pružanja pomoći roditeljima, poput financijske i psihološke podrške, podrške roditeljima koji žive ispod granice siromaštva, podrške roditeljima koji zlostavljaju djecu te podrške roditeljima čija djeca imaju razvojne poteškoće (Ajduković, Sladović Franz, 2005).

Ukoliko ni nakon pružanja pomoći ostanak djeteta u takvoj obitelji nije opcija te je dijete i dalje ugroženo i ne ostvaruje se najbolji interes djeteta, tada država ima pravo i odgovornost izdvojiti dijete iz te obitelji te preuzeti daljnju skrb nad djetetom i ujedno osigurati mu smještaj u odgovarajućem obliku skrbi (Vejmelka i Sabolić, 2015). Takva skrb podrazumijeva izvaninstitucionalne oblike skrbi poput udomiteljstva, posvojenje ili, kad je to nužno, smještaj u odgovarajuće institucije koje skrbe o djeci. U *Smjernicama za alternativnu skrb- Okvir Ujedinjenih naroda* (2009), također možemo pronaći nastojanja da se podrži djetetov ostanak u obitelji gdje je to moguće. Kada to pak nije moguće te ujedno nije u najboljem interesu djeteta, država je odgovorna za zaštitu prava djeteta i osiguravanje odgovarajuće alternativne skrbi poput: skrbi u srodstvu, udomiteljstvu, drugim oblicima alternativne skrbi ili okruženju obiteljskog tipa, u institucijskoj skrbi ili nadziranim neovisnim stambenim ustanovama. Alternativnu skrb trebalo bi se nastojati provoditi samo kada je to potrebno i u odgovarajućim oblicima sa svrhom promicanja dobrobiti djeteta, s ciljem pronalaska stabilnog i sigurnog okruženja za dijete ili pak do sigurnog povratka djeteta u svoju obitelj.

2. Pravni okvir za izdvajanje i smještaj djece

U Hrvatskoj su dva pravna okvira temeljem kojih se djeca izdvajaju iz svog prirodnog okruženja odnosno obitelji, a to su: Obiteljski zakon i Zakon o socijalnoj skrbi. Temeljem Obiteljskog zakona (NN 98/19) izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo ako primjenom blaže mjere nije moguće zaštititi prava djeteta te sama dobrobit djeteta. Svrha izdvajanja iz obitelji mora biti zaštita djetetova života, zdravlja i razvoja, omogućavanje primjerene brige o djetetu izvan obitelji i stvaranje uvjeta za djetetov povratak obitelji tj. priprema drugog trajnog oblika brige o djetetu. Odlukom nadležnog tijela, samo iz opravdanih razloga, dijete je moguće izdvojiti iz svog prirodnog okruženja, odnosno obitelji. Ako obitelj ne poštuje prava djeteta, djetetov boravak i život je ugrožen u vlastitoj obitelji, nadležni centar za socijalnu skrb dobije prijavu o zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta, centar za socijalnu skrb dužan je reagirati te prema Obiteljskom zakonu, na raspolaganju ima sljedeće mjere zaštite:

- upozorenje roditeljima na pogreške i propuste u skrbi i odgoju (čl. 139.)
- određivanje stručne pomoći i stalnog nadzora nad izvršavanjem roditeljskog prava (čl. 140.)
- oduzimanje prava na čuvanje i odgoj djeteta i povjeravanje djeteta drugoj osobi ili ustanovi (čl. 155.)
- oduzimanje roditeljske skrbi (čl. 170.)

Prijedlog za vraćanjem roditeljske skrbi može podnijeti dijete, centar za socijalnu skrb te roditelj kojem je oduzeta skrb nad djetetom. Sud će vratiti mogućnost roditeljske skrbi ako ne postoje razlozi zbog kojeg im je sama skrb oduzeta, te ukoliko dijete prije toga nije posvojeno.

Obiteljski zakon (NN 98/19) navodi da dijete koje se izdvaja može biti smješteno kod druge osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, u udomiteljsku obitelj, u ustanovu socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. U slučaju iznimno žurnog smještaja kada nije moguća priprema djeteta niti ustanove/udomitelja smještaj se realizira usmenim rješenjem, pri čemu je centar za socijalnu skrb dužan u roku od 8 dana provesti postupak i donijeti odluku u najboljem interesu djeteta.

U svim pristupima treba voditi brigu o djetetovom najboljem interesu. Izdvajanje djece iz obitelji i smještaj u odgovarajuće oblike skrbi bit će opravdan samo ako su nadležna tijela prije samog izdvajanja poduzela sve dostupne mjere pomoći samoj obitelji.

2.1. Razlozi izdvajanja djece bez odgovarajuće skrbi u Hrvatskoj

Međunarodni dokument *Konvencija o pravima djeteta* koji je Republika Hrvatska ratificirala 1991. godine, kaže da djeca imaju pravo na zaštitu od svih oblika zloporabe, zanemarivanja, zlostavljanja ili izrabljivanja. No, razvojni rizici te ujedno i glavni razlozi izdvajanja djece iz obitelji su zlostavljanje i zanemarivanje, siromaštvo, neadekvatni socijalni uvjeti, raspad obitelji, nedostatak roditeljskih vještina, zloupotreba droga od strane roditelja te njihovi psihološki i psihijatrijski problemi (Gudbrandsson, 2004, prema Ajduković 2004). U Republici Hrvatskoj osnovni kriterij izdvajanja djeteta iz obitelji je ugrožavanje djetetovog normalanog psihofizičkog razvoja, i to najčešće kada nastupe posljedice nepovoljnih životnih okolnosti. Prema provedenim istraživanjima ukazuje se da su djeca najčešće izdvajana zbog zanemarivanja, poremećenih odnosa u obitelji i siromaštva, u manjoj mjeri zbog napuštanja i zlostavljanja djeteta te kroničnih bolesti ili smrti roditelja. Međutim, osim njih, kao razloge izdvajanja djece iz obitelji navode se poremećaji u ponašanju kod djece kao što je nasilno ponašanje, skitnja, bježanje od kuće, zloupotreba droge i alkohola. Nadovezujući se na to, stručnjaci socijalne skrbi smatraju kako je djecu potrebno na vrijeme izdvojiti iz neadekvatnih obitelji, naročito iz obitelji u kojima je dijete zlostavljano (Ajduković, Sladović Franz, Kregar, 2005). Nadalje, djeca s teškoćama u razvoju smještaju se u institucije ne bi li im se osigurala adekvatna skrb, ali i zbog neugodnosti, srama roditelja izazvanog razvojnim teškoćama vlastitog djeteta. Napuštanje djeteta od strane roditelja navodi se kao razlog smještaja djece u institucije. Roditelj ili roditelji ako imaju više djece, svojevolumeno se odlučuju za smještaj djece u instituciju jer nemaju mogućnosti adekvatno se brinuti o svojoj djeci. Razlozi izdvajanja djece su najčešće povezani i višestruki te su vezani su uz karakteristike roditelja i cjelokupne obitelji, a ne uz potrebe djeteta. Obiteljima u kojima vladaju nepovoljne okolnosti poput siromaštva, poremećenih odnosa, zanemarivanje djeteta, potrebna je pomoć. Pružanjem podrške i savjetovanjem obitelji nastoji se održati njenu cjelovitost s ciljem ostanka djeteta u njoj. Svakako da dijete treba zaštititi ukoliko su ugroženi njegov razvoj, zdravlje ili život, međutim, pri tom treba voditi računa o tome da dijete u cijelom procesu bude u središtu pažnje te da ga se na dostojanstven način smještava u povoljnije životne okolnosti (Sovar, 2014).

3. Institucionala skrb o djeci

3.1. Dječji dom

Kada je dijete potrebno smjestiti u instituciju, dječji domovi su najčešći odabir za nastavak daljnje djetetove skrbi. „Domovi za djecu su javne ustanove socijalne skrbi o djeci izvan vlastite obitelji, druga po tradiciji organizirana skrb u Republici Hrvatskoj“ (Granić, Đorđević, Krpeljević, 2005). Rosić (2007) navodi da se domovi osnivaju s različitom svrhom, no prema namjeni razlikujemo:

- domove koji osiguravaju odgoj i smještaj djeci bez odgovarajuće roditeljske brige i odgoja
- domove u kojima se osigurava odgoj i smještaj djece što su privremeno bez obiteljskog odgoja radi školovanja na drugom mjestu

„Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili dječji domovi su ustanove socijalne skrbi u kojima se ostvaruje odgojno-obrazovna djelatnost i u njih se smještaju djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca bez roditelja ili je taj smještaj iz bilo kojeg razloga u najboljem djetetovom interesu “ (Rosić, 2001:74). U njima se osiguravaju stalni, tjedni i privremeni smještaj ili cjelodnevni i poludnevni boravak, te ujedno brinu o odgoju djeteta, obrazovanju, školovanju, zdravlju i svim drugim potrebama djeteta (NN 120/2002). Dom djetetu osigurava zadovoljavanje životnih potreba kao što su stanovanje, prehrana, odijevanje, održavanje osobne higijene, briga o zdravlju, njega, čuvanje, odgoj i obrazovanje, psihosocijalna rehabilitacija te korištenje slobodnog vremena (Granić, Đorđević, Krpeljević, 2005).

U Republici Hrvatskoj osnovano je 18 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Osnivač 14 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi je Hrvatska dok su ostala četiri doma osnovana od strane stranih osnivača, a to su: Caritas, SOS - dječja sela i „Nuevo futuro“ (Žic Grgat i Jelavić, 2005). Ajduković (2004) navodi kao je prosječna duljina boravka djece u ustanovama 4,5 godine, no ističe kako mnoga djeca u njima borave i dulje. Nadalje, u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi boravi 28,5% djece 4 i više godina živi. U institucijama najčešće žive djeca s posebnim

potrebama (44,7%), zatim djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi (30,3%), te djeca s poremećajima u ponašanju (25%). Polazeći od toga, ukazuje kako u Hrvatskoj na svakih 1.000 djece njih 3,5 živi u ustanovama socijalne skrbi. Referirajući se na to stručnjaci u sustavu socijalne skrbi preferiraju dječji dom kao oblik skrbi ako se radi o starijoj djeci i adolescentima, djeci s poremećajima u ponašanju i onoj koja su doživjela stres i traumu, djeci s posebnim potrebama, te zlostavljanoj i zanemarenoj djeci, odnosno djeci koja imaju potrebu za stručnom pomoći i tretmanom. Shodno tomu, ako je potreban kraći boravak djeteta izvan primarne obitelji, ako se očekuje povratak u obitelj ili je u postupku posvojenje, ako djeca imaju dobru emocionalnu vezu s roditeljima i ako je potreban interventni smještaj (Sladović Franz, 2004).

Usprkos svim nedostacima, dječji dom se pokazuje kao najbolje rješenje za djetetovu skrb ukoliko se radi o kratkotrajnom izdvajanju iz obitelji, a dijete i roditelji prihvaćaju dječji dom kao oblik zamjenske skrbi. Pogodan je za veliku grupu braće i sestara koji žele i trebaju biti zajedno, što je često moguće samo u ovoj vrsti ustanove (Sovar, 2014). Zadaća domova je da djeci osiguraju zaštitu i obrazovanje, te da optimalno utječu na njihov psihofizički i socijalni razvoj, što zbog različitih razloga djeca nisu mogla ostvariti u obiteljskoj sredini (Rosić, 2007).

3.2. Obiteljski dom

U Republici Hrvatskoj, jedan od primjera skrbi obiteljskog tipa je „Nuevo futuro“. U ovom obliku skrbi zastupljen je „koncept odgajateljskih bračnih parova“ gdje se korisnicima pruža trajna profesionalna skrb, odgoj i njega tako da su u razvoju podjednako zastupljene muška i ženska figura u svrhu identifikacijskog modela zamjenskog oca i majke koji zajedno s korisnicima čine obitelj sa svim njenim obiteljskim elementima. Ovoj javnoj ustanovi socijalne skrbi osnivač je pravna osoba sa sjedištem u zemlji Europske unije – Španjolskoj. (Ratz, 2005)

Djeci koja su smještena u ovaj oblik institucije nastoji se omogućiti obiteljski ambijent te podržavanje primarne obitelji kako bi uspješno izvršavala svoje dužnosti. U samom radu, nastoji se razvijati topao, pozitivan međusobni odnos između djece, odgajatelja i suradnika kako bi se kod djece razvila sigurnost, povjerenje i stabilnost što se odražava na daljnji život djeteta. U Dom se smještaju djeca koja su bila žrtve zlostavljanja (psihičkog, fizičkog, seksualnog) te se omogućuje zajednički smještaj braće i sestara iz višečlanih obitelji u istom objektu. Namijenjen je korisnicima kojima je potrebna stalna skrb, prosječna dob djece je između 3 i 12 godina. Djeca su korisnici doma do punoljetnosti, dok ne ostvare uvjete za prekid smještaja čiju odluku donosi nadležni centar za socijalnu skrb (Ratz, 2005).

Prema istraživanju Ajduković i Sladović (2005) djeca u ovom obliku skrbi imaju minimalno jednog roditelja te osrednju financijsku situaciju. Od rođenja 8,5% djece je smješteno u ovaj oblik skrbi. Nadalje, alkoholizam u obitelji, tjelesno zlostavljanje, fizičko i verbalno nasilje među roditeljima razlozi su zbog kojih se djeca nalaze u ovom obliku skrbi. Više od polovice djece smještene u Nuevo futuro ranije je bilo smješteno u neki drugi oblik skrbi u kojem se nisu uspjeli snaći.

Stručnjaci u sustavu socijalne skrbi podržavaju obiteljski dom kao oblik smještaja u situacijama kada je potrebno zajedno smjestiti braću i sestre kako se ne bi razdvajali, jer je teško pronaći udomiteljsku obitelj koja bi ih sve prihvatila, a mogućnost da budu razdvojeni prema odgojnim grupama postoji i u dječjim domovima. Nadalje, obiteljski dom stručnjaci bi češće preferirali u slučajevima smještaja mlađe i školske, nego starije, adolescentne djece. Što se tiče duljine smještaja, obiteljski domovi su češće navedeni kao poželjni oblik smještaja kod dugotrajnog izdvajanja (Sladović Franz, 2004).

3.3. SOS dječje selo

SOS Dječja sela brinu se za djecu bez roditelja i roditeljske skrbi, neovisno o njihovoj rasnoj, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti, pružaju im ljubav i sigurnost u obiteljskom okruženju, trajan dom i obrazovanje za sretno i mirno djetinjstvo. "SOS-Dječja sela jednu su jednostavnu ideju učinila temeljem svog cjelokupnog pedagoškog pristupa. Izrasla su iz pretpostavke da nijedno dijete ne može živjeti bez obitelji, da dijete treba obitelj kako bi se razvijalo i otkrivalo svoje fizičke, mentalne i duhovne snage" (Priručnik organizacije SOS-dječje selo, 2003;18). Organizacija SOS – Dječje selo Hrvatska kao dio međunarodne organizacije nastoji osigurati sustavnu i cjelovitu pomoć djeci koja su doživjela neke od oblika trauma u svojoj obitelji, djeci koju su roditelji napustili ili pak roditelji nisu u stanju voditi brigu o njima. (Daniel, Martinović, 2005)

U Hrvatskoj djeluju dva SOS – dječja sela. SOS - Dječje selo Lekenik i SOS - Dječje selo Ladimirevci. Slijedom navedenog, obiteljski koncept čini temeljno načelo organizacije SOS – dječjeg sela, (SOS – „*social society*“) kao i odgojnog pristupa djeci. Obiteljski koncept čine majke koje sa svojom djecom formiraju obitelj.

SOS – majke odgovorne su za izgrađivanje bliskog odnosa s djetetom, pružaju djeci emocionalnu potporu, sigurnost, stabilnost te osjećaj pripadnosti i ljubav. Majka se smatra najvažnijim članom jer prihvaća dijete kao svoje, ujedno stvara temelje za obitelj koja će kvalitetno funkcionirati. SOS – majke povezane su s direktorom SOS – Dječjeg sela od kojeg dobivaju pomoć. One su djelatnice stručno osposobljene za vođenje brige o djeci zajedno s drugim djelatnicima kako bi udovoljile svim potrebama djece.

Djeca koja žive sa SOS-majkom, a borave u SOS kući predstavljaju SOS- obitelj. Obiteljske veze razvijaju se na prirodan način time što se biološka braća i sestre smještaju u istu SOS – obitelj, no ostala djeca kao braća i sestre žive zajedno. Obitelj pruža biološke i emocionalne potrebe djeci, te pod zajedničkim krovom osjećaju sigurnost i osjećaj pripadanja. Unutar obitelji, dijeleći međusobno odgovornosti, djeca uče i zajedno odrastaju. Djeca ostaju u SOS – obitelji najčešće do završetka osnovne škole – kada dijete postane samostalno kako bi moglo prijeći u SOS – zajednicu mladih gdje se kontinuitet brige nastavlja. Ono što je iznimno važno kad su u pitanju SOS dječja sela jest njegovanje integranog pristupa zajednici. Naime, SOS-obitelji žive zajedno u seoskom okruženju gdje su obiteljske kuće osmišljene kako bi se uklopile u okolinu. Obitelji međusobno razmjenjuju iskustva i međusobno si pomažu. Integrirane su u lokalnu zajednicu, gdje na različite načine aktivno

djeluju i doprinose boljem razvitku njenog života. Dječje selo u suradnji s lokalnom zajednicom pokreće različite projekte kojima se djeca uče novim znanjima i životnim vještinama. Neke o aktivnosti s kojima se djeca povezuju s lokalnom zajednicom su zajedničke sportske, glazbene, likovne, dramske, novinarske i plesne radionice.

4. Utjecaj institucionalne skrbi na razvoj djeteta

Kritike upućene institucionalnoj skrbi za djecu mnogobrojne su te ih potvrđuje veliki broj znanstvenih istraživanja čiji rezultati govore o brojnim negativnim učincima na djetetov razvoj. Dijete može imati narušeno zdravlje, kašnjenje u razvoju, usporen razvoj mozga te narušen razvoj privrženosti. Slijedom toga, smanjuju se intelektualne, socijalne i bihevioralne mogućnosti ove djece, u usporedbi s djecom koja odrastaju u obiteljskom domu (Browne, 2009). Unatoč tome, djeca se još uvijek u velikom broju smještavaju upravo u institucije.

Djeca u institucijama često puno vremena provode u nepoticajnim uvjetima – prevelik broj djece u grupi, dugo ležanje u krevetiću, dostupnost jednoličnih igračaka, prvenstveno briga za fizičko zdravlje, manji broj interakcija s osobljem, rijetko izlaženje van prostorija radi zaštite od infekcija i sl. Takav nedostatak senzorne, kognitivne i motoričke stimulacije ostavlja trag na razvoju mozga i onemogućava adekvatan razvoj (Browne, 2009).

Radočaj (2015) smatra da institucija ima nepovoljan učinak na razvoj djeteta, osobito kada je riječ o maloj djeci kod koje ne dolazi do razvoja privrženosti. Mala djeca koja odrastaju u obiteljskom okruženju razvijaju privrženost s osobom koja brine o njima. U to vrijeme dijete pokazuje strah prema nepoznatom te reagira plačem ili trzajem. Ono što se događa u domovima jest da djeca reagiraju prema nepoznatima s nježnošću, jer ne mogu uspostaviti odnos povjerenja i zaštite radi stalne promjene odgajatelja u smjenama. Na problem odgajatelja ukazuju Vejmelka i Sabolić (2015) odgojne grupe kod nas variraju od 5 do 11 djece na jednog stručnog djelatnika po smjeni, čime je ugrožen razvoj sigurne i stabilne privrženosti korisnika.

Autor Nelson (2007, prema Sovar, 2014) ukazuje da institucionalizacija negativno djeluje na razvoj djece, a negativniji utjecaj će se prije odraziti na mlađu djecu (od 3 do 6 godine) za razliku od starije djece. Nadalje, smatra kako mlađa djeca postaju povučena nakon provedenih 6 mjeseci u instituciji.

Carter (2005 prema Browne, 2009) smatra kako se može javiti zaostajanje u razvoju (visina, težina i opseg glave ispod norme), problemi s vidom i sluhom koji se javljaju ili zbog loše prehrane ili zbog nedovoljne stimulacije, zaostajanje u razvoju motorike, u ozbiljnijim

slučajevima i pojava stereotipnih ponašanja, narušeno zdravlje i često obolijevanje djece te teškoće učenja koje su često uzrokovane kombinacijom navedenih faktora.

Jedna od teškoća institucionalizirane djece je i održavanje socijalnih granica, npr. razumijevanje koncepta privatnosti, što može odražavati na dijete i godinama nakon što napusti instituciju (Tarullo, Gunnar, 2005).

Prema istraživanju Wismer-Fries i Pollak (2004) post-institucionalizirana djeca pokazuju teškoće u raspoznavanju emocija i odabiranju prikladne facijalne ekspresije za emocije kao što su sreća, tuga i strah (Tarullo, Gunnar, 2005). Također, siromašni odnosi s vršnjacima u djetinjstvu povezani su s težom prilagodbom u odrasloj dobi (Almas., Degnan, Walker, Nelson, Zeanah, Fox, 2015).

Provedena istraživanju u Hrvatskoj navode niz problema koji se javljaju unutar institucija te se njihovo nepovoljno odražavanje na djecu i mlade. Kadushin (1980, prema Sladović Franz, 2004), navodi najčešće institucionalne probleme, a to su: 1. poteškoće u osiguravanju kontinuiteta skrbi zbog učestalih promjena osoblja, 2. potencijalno negativan utjecaj života u grupi, 3. grupe mogu uspostaviti svoj socijalni sustav i pravila ponašanja koji mogu biti u suprotnosti s ciljevima institucije umjesto da ih podržavaju, 4. kontradikcija između potrebe za pravilima i potrebe za individualizacijom i sukob između potreba individualnog djeteta i potreba grupe 5. disparitet između obrazovanja i statusa osoblja i odgajatelja i njihove terapijske značajnosti za dijete, 6. ambivalentan stav javnosti prema instituciji i djeci koja u njima žive. Nadalje, ova autorica navodi kako je poseban problem institucionalne skrbi to što se dijete u domu nema priliku naučiti obiteljskom životu, te što se mreža socijalne podrške djece u dječjim domovima odvija unutar doma.

Ajduković i suradnici (2008) ukazuju da djeca u dječjim domovima pokazuju značajno veću razinu depresije, internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju, imaju nižu razinu samopoštovanja i slabiju sliku o sebi. Ujedno pokazuju visoku razinu agresivnog ponašanja, a sam način rada u dječjim domovima ne osigurava u dovoljnoj mjeri ni zaštitu djece ni oporavak od traumatskih događaja prije smještaja. Uz to odgajatelji su bespomoćni u nošenju s nasiljem među korisnicima.

Kusturin i sur. (2013) u Priručniku „Okvirko“ navode kako unutar ustanove djeca i mladi razvijaju i mnoge neadekvatne oblike ponašanja jer su izloženi negativnom utjecaju od strane vršnjaka, djeca i mladi kako bi zadovoljili potrebu za prihvaćanjem i poštovanjem te ujedno zauzeli svoju poziciju u društvu često posežu za opojnim sredstvima. Nadalje, prikazuju izjave mladih koji su boravili u instituciji gdje možemo da djeca osjećaju nedovoljnu razvijenost vještina neophodnih za samostalan život, smatraju da su njihovo mišljenje i ideje nisu vrijedni te da su samo pasivni primatelji različitih usluga, bez mogućnosti odlučivanja. Od mnogih nepovoljnih utjecaja institucionalne skrbi Europska komisija izdvaja depersonalizaciju do koje dolazi u institucionalnim oblicima skrbi kada se oduzimaju djetetove osobne stvari, kada je organizacija okoline obilježena rigidnošću i rutinom – određeno vrijeme za izvršavanje aktivnosti te se djetetu ne uvažavaju individualne potrebe i želje. U svrhu otpora ovakvom obliku rada mnoge zemlje zapadne Europe još od sredine 20. stoljeća traže nove i bolje opcije kako bi se djetetu osigurala što bolja skrb. Ono čemu se pak najviše teži je omogućavanje ostanka djeteta u obitelji, što je ujedno i poziv stručnjacima raznih profila za trajno usavršavanje znanja i vještina (Sovar, 2014).

4.1. Utjecaj institucionalne skrbi na razvoj djece rane i predškolske dobi

Nalazi suvremenih istraživanja upozoravaju da je potrebno izbjeći smještaj vrlo male djece (u dobi od rođenja do treće godine života) u institucije zbog negativnih posljedica boravka u instituciji, kao što su psihološki, emocionalni, socijalni, ali i neurološki problemi (Žic-Grgat i Jelavić, 2005). Nadovezujući se na to stručnjaci ukazuju kako smještanjem djece u institucije, pogotovo najmlađe, izlaže se djecu dodatnim štetnim posljedicama na njihov psihosocijalni razvoj (Browne, 2009, prema Radočaj, 2005).

Spitz (1950) u seriji istraživanja uočava negativni utjecaj na socijalne deprivacije koje se javljaju zbog nemogućnosti uspostavljanja dubljih emocionalnih veza odnosno razvoja privrženosti (Jovančević, 2008). Prve studije pokazale su da djeca smještena u institucije imaju nižu inteligenciju i emocionalna oštećenja. Smatra se da su emocionalne poteškoće posljedica izostanka figure majke u ranom djetinjstvu i nemogućnosti stvaranja čvrste emocionalne veze s jednom stabilnom odraslom osobom (Bowbly, 1969., prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007).

Shodno tome, djeca koja su razvila sigurnu privrženost znatizeljnija su, spoznajno bolje razvijena i socijalno kompetentnija, te njihov razvoj ide u smjeru sve veće nezavisnosti i uspostavljenog povjerenja u skrbnika i okolinu. S druge strane, nesigurna privrženost utječe na djetetovo intelektualno, emocionalno, te socijalno funkcioniranje (Cleaver, 2004, prema Ajduković, Kregar Orešković, Laklija, 2007).

Jovančević (2008) ukazuje kako je odvajanje od roditelja jedan od najvećih izvora stresa u prvim godinama djetetovog života jer izaziva osjećaj egzistencijalne ugroženosti, bespomoćnosti i nezaštićenosti, a kronično doživljavanje stresa može stvoriti negativne obrasce razmišljanja i osjećaja koji se mogu trajno odraziti na njegov život.

Naslanjajući se na to poteškoće ostvarivanja socijalnih odnosa u odrasloj dobi mogli bismo povezati s razvojem nesigurne privrženosti tijekom djetinjstva čemu uzrok može biti prekid u odnosu s figurom privrženosti kada se dijete izdvoji iz obitelji ili pak zanemarivanje i zlostavljanje djeteta od strane figure privrženosti (Ajduković, Kregar Orešković, Laklija, 2007).

Hoew (1995) navodi da djeca koja su živjela u institucijama mogu odrastati, a da pritom nisu razvila ni jedan od spomenutih oblika privrženosti, ni sigurnu ni nesigurnu privrženost. Istraživanja, koja su provedena s djecom bez razvijene privrženosti, pokazala su da ta djeca pokazuju niz razvojnih oštećenja, od problema u socijalnim odnosima i manjka interesa za istim, kognitivnih poteškoća, te poteškoća s kontrolom impulsa i agresije (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007).

Rich (2012, prema Sovar 2015) ukazuje kako su djeca smještena u institucije u ranoj životnoj dobi slabije fizički razvijena od ostale djece, težinom i debljinom, opsegom glave, imaju probleme s vidom i sluhom, kasne u motoričkom razvoju, psihološke i jezične poteškoće, lošijeg su zdravlja i češće bolesni, a kao posljedica institucionalnog tretmana može se pojaviti i fizička invalidnost, no obiteljska skrb može nadoknaditi mnoge negativne posljedice rane institucionalizacije (Jovančević, 2008).

Iz svega navedenog možemo uvidjeti kao institucionalizacija djece ne pogoduje djetetovom razvoju te pokazuju više problema u odnosu na djecu koja odrastaju u obitelji. Respektirajući navedeno, smještavanje djece u institucije trebala bi biti krajnja i iznimna mjera, ukoliko u datom trenutku nema adekvatnijih oblika skrbi, a dijete je egzistencijalno ugroženo.

5. Izvaninstitucionalna podrška i skrb za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

5.1. Udomiteljstvo kao oblik skrbi za djecu

Ako se obitelj ne može brinuti o vlastitom djetetu, djetetu se pronalazi zamjenska skrb, jedan od oblika takve skrbi je udomiteljstvo. *Zakon o udomiteljstvu* udomiteljstvo definira kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se djetetu ili odrasloj osobi osigurava smještaj i skrb u udomiteljskoj obitelji te pruža briga primjerena njegovoj dobi i potrebama. Svrha udomiteljstva je osigurati skrb i potporu djetetu u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju u skladu s njegovim individualnim planom promjene. Ovisno o tome postoji li srodstvo između udomitelja i korisnika, udomiteljstvo se može podijeliti na srodničko te nesrodničko udomiteljstvo. Nadalje, ono prema potrebama korisnika može biti tradicionalno, specijalizirano, hitno te povremeno udomiteljstvo (*Zakon o udomiteljstvu*, 2019).

Specijalizirano udomiteljstvo definira se kao oblik udomiteljstva kojim se korisniku pružaju specijalizirane usluge skrbi, zadovoljavanje njegovih osnovnih i individualnih životnih potreba, povezanih uz njegov psihofizički razvoj i razinu funkcioniranja koji odstupaju od razvoja i odrastanja djeteta iste dobi, teže zdravstveno stanje ili invaliditet, ili uz veće probleme u ponašanju (*Zakon o udomiteljstvu*, 2019). Termin specijalizirano udomiteljstvo se vezuje još uz terapeutsko udomiteljstvo zbog svojih specifičnosti te oblika usluga i pomoći koju pruža djeci tijekom boravka u obitelji kao odgovor na zdravstvene i socijalizacijske potrebe djece u skrbi (Lakija, Vukelić, Milić Babić, 2012).

Cilj specijaliziranog udomiteljstva je pružiti kvalitetnu skrb djeci s ozbiljnijim emocionalnim, psihičkim i fizičkim poteškoćama kao i problemima u ponašanju. Prvenstveno specijalizirano udomiteljstvo bilo je namijenjeno djeci koja su počinila određena kaznena djela, kasnije su ovim oblikom obuhvaćena i zlostavljana djeca te djeca koja su trebala terapijsku pomoć (Ajduković, 2005).

U Hrvatskoj ne postoji jasno definiran način odabira potencijalnih udomitelja, već se zainteresirane i motivirane osobe obraćaju nadležnim centrima za socijalnu skrb sa zamolbom za udomljavanje djece ili drugih korisnika. Sam proces udomiteljstva započinje već inicijalnom odlukom i motivacijom udomitelja za obavljanjem udomiteljstva (Sabolić, Vejmelka, 2015).

Nakon osobno iniciranog zahtjeva prolaze zakonom propisanu proceduru, te dobivaju ocjenu o prikladnosti i uvjetima smještaja djece u njihovu obitelj (Sladović Franz, Mujkanović, 2003). Nadovezujući se na to, udomitelj mora biti punoljetni hrvatski državljanin s poslovnom sposobnosti, psihički i tjelesno zdrav, sposoban čuvati, štiti, njegovati, odgajati, te zadovoljiti i druge potrebe smještenog djeteta. Nadalje, udomiteljsku obitelj čine udomitelj, njegov bračni ili izvanbračni drug, djeca i drugi srodnici s kojima udomitelj živi u zajedničkom kućanstvu (Zakon o udomiteljstvu, 2019). Udomiteljska obitelj može biti obitelj koja ima stambene, socijalne i druge uvjete koji omogućuju smještenoj osobi privremeno stanovanje, pravilnu ishranu, učenje, odmor, zadovoljavanje drugih potreba i interesa, te se ujedno humano odnosi prema smještenoj osobi. Shodno tome, udomiteljska obitelj ne može biti obitelj u kojoj je udomitelju ili drugom članu obitelji oduzeto pravo na roditeljsku skrb, unutar obitelji postoje poremećeni odnosi, obitelj u kojoj je udomitelj ili član obitelji osoba društveno neprihvatljivog ponašanja, obitelj u kojoj bi zbog mentalnog oštećenja, bolesti udomitelja ili kojeg člana obitelji bilo ugroženo zdravlje ili drugi interesi smještenog djeteta (Zakon o socijalnoj skrbi, 2020).

Udomitelji su najčešće posebno educirani i pripremljeni stručnjaci koji nisu bili prethodno posebno educirani za udomiteljstvo, srodnici udomljene djece ili pak profesionalni udomitelji (Kletečki Radović, Kregar Orešković, 2005).

Prema istraživanjima kao prednosti pri samom procesu udomljavanja ističe se intrinzična motivacija kao jedan od poticajnih čimbenika, kako za postojeće tako i za buduće udomitelje. Nadalje, intrinzično motivirani udomitelji, ne samo što su sretniji u obavljanju udomiteljstva već ga ujedno i kvalitetnije obavljaju od ekstrinzično motiviranih udomitelja. Ujedno se ističe edukacija koju prolaze udomitelji uz obavezno osposobljavanje te smatraju kako su edukacije izrazito informativne. Kao probleme koji se javljaju stručnjaci, a ujedno i udomitelji navode nedovoljnu podršku centra za socijalnu skrb udomiteljima (nisu angažirani, kontakti su rijetki ili ih nema) te problemi administrativnog tipa (manjak vremena, manjak zaposlenih, previše administracije). Shodno tome navodne i važnost daljnjeg razvoja specijalnog udomiteljstva jer trenutno nedostaje aktivnosti za udomljenu djecu s poteškoćama u razvoju (Sabolić, Vejmelka, 2015).

5.2. Posvojenje kao oblik skrbi

Za razliku od udomiteljske skrbi koja osigurava zamjensku obiteljsku skrb za dijete tijekom privremene obiteljske krize s ciljem ponovnog spajanja djeteta s obitelji i sprečavanja raspada obitelji, posvojenjem se nudi djetetu trajna zamjenska skrb u obitelji i uspostavlja pravni odnos dijete-roditelj (Radočaj, 2007).

Posvojenje se zasniva u skladu s dobrobiti djeteta te se stvara se trajni odnos roditelja i djeteta, a posvojitelji stječu pravo na roditeljsku skrb. „Posvojenje kao životni odnos trajan i kvalitetan praćen obostranim emocijama njegovih sudionika, ujedno pravni institut kojem želi pogodovati što većem broju zasnovanih posvojenja, ne bi li što više djece smještene u institucije, ostvarilo svoje pravo na obitelj, odnosno pravo na obiteljski život i odgoj u obitelji“ (Hrabar, 2008).

Konvencija o pravima djeteta (1989) prednost daje posvojenju kao jednom od oblika zbrinjavanja djece koja su privremeno ili trajno izdvojena iz obitelji ili pak radi svoje sigurnosti i dobrobiti ne mogu ostati u svom primarnom obiteljskom okruženju.

U Hrvatskoj posvojenje definira kao „poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja“ kojim se nastoji djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi osigurati obiteljske uvjete, a posvojiteljima se omogućuje roditeljstvo pravnim putem. U sustavu socijalne skrbi posvojenjem se nastoji djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi pružiti dom pun ljubavi, sigurnosti i prihvaćanja (Obiteljski zakon, NN 98/19, čl. 180). Nadalje, posvojenje je regulirano *Obiteljskim zakonom*, Pravilnikom o elementima koji se odnose na pretpostavke za zasnivanje posvojenja, pravnim učincima te podobnosti i prikladnosti za posvojenje. Prema njemu posvojenje je moguće zasnovati do punoljetnosti djeteta. Ukoliko dijete ima nepoznato podrijetlo ili je napušteno, moguće ga je posvojiti nakon 3 mjeseca od rođenja. Također, zabranjeno je posvajanje djeteta maloljetnih osoba – iznimno se može posvojiti nakon godinu dana, kada ne postoje mogućnosti podizanja u vlastitoj obitelji ili odrastanje kod bližih srodnika.

Pri posvojenju procjenjuju se posvojiteljove osobnosti u odnosu na djetetovu dobrobit od strane nadležnih vlasti. „Institut posvojenja čine odredbe kojima se nastoji ostvariti dobrobit djeteta i izabrati osobe koje će biti najpogodniji roditelji čime se ostvaruje pravo na obiteljski život, kako posvojitelja tako i ujedno posvojenog djeteta“ (Hrabar, 2005). Slijedom toga,

posvojitelj može biti osoba u dobi od najmanje dvadeset i jedne godine, koja je od posvojenika starija najmanje osamnaest godina. Ako postoje opravdani razlozi, posvojitelj može biti i osoba mlađa od dvadeset i jednu godinu, ukoliko je starija od posvojenika najmanje osamnaest godina. Dijete mogu posvojiti bračni ili izvanbračni drugovi, posvojitelj može biti hrvatski državljanin i strani državljanin – ukoliko ima dopuštenje od nadležnog ministarstva i ako je to od najbolje koristi za dobrobit djeteta. U udomiteljsku obitelj može biti smješteno najviše troje djece - više ako se radi o braći i sestrama, majci s djetetom do godinu dana ili djeci i mlađim punoljetnim osobama korisnicima privremenog smještaja u kriznim situacijama. Kod udomitelja samca može biti smješteno najviše dvoje djece te isto tako veći broj djece ukoliko se radi o rodbinskoj vezi, uz prethodnu suglasnost centra udomitelja.

6. Proces transformacije i deinstitucionalizacije sustava brige o djeci

U mnogim zemljama svijeta institucionalni smještaj je još uvijek najčešći oblik skrbi unatoč što suvremena istraživanja ukazuju na cijeli niz negativnih posljedica na razvoj djece. „ Djeca koja borave u instituciji duže od 3 mjeseca su institucionalizirana djeca“ (Browne, 2009). Posljedično tome preporuka je potpuno izbjeći smještaj male djece u institucije (Sladović Franz, , Kregar Orešković, Vejmelka, 2007). Općeprihvaćena činjenica koju se ne da osporiti je negativan učinak institucija na razvoj djeteta, no neki istraživači vide i neke prednosti ovakvog oblika skrbi. Tako Kadushin (1980 prema Sovar, 2014) navodi kako su prednosti institucionalne skrbi te što dijete nije prisiljeno ni obavezno ostvariti blizak odnos s roditeljskom figurom, vršnjačka grupa može biti korištena sama po sebi kao katalizator u pomaganju i olakšavanju djetetove promjene, rutina i pravila za život u instituciji osiguravaju djetetu sigurnost i podržavaju ga u kontroli impulsa, institucija može tolerirati širi raspon ponašanja nego što je prihvatljivo u drugoj obitelji ili zajednici, institucija može razviti posebne mogućnosti za skrb, tretman, rehabilitaciju i profesionalno osposobljavanje djece sa sličnim poteškoćama.

Sladović Franz (2003) navodi da mnogi stručnjaci ističu kako je sigurnost koju djetetu osiguravaju rutina i pravila, koja su svojstvena životu u instituciji, jedna od jedinstvenih prednosti grupne institucionalne skrbi za djecu. Kako bi se ublažio negativan utjecaj institucije na razvoj djece poželjno je smanjiti broj djece u grupama, da grupe budu po dobi i spolu te se osigura boravak braće i sestra u istoj odgojnoj grupi (Mc Call, Groark, Fish, Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova, 2013).

Proces deinstitucionalizacije zastupljen je i u Republici Hrvatskoj. Sam proces provodi se putem strateškog dokumenta Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi poznatijim kao *Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi* koji je namijenjen intenziviranju reformskih procesa transformacije i deinstitucionalizacije, te predstavlja temelj za planiranje mreže domova i djelatnosti socijalne skrbi. Suština Plana je smanjenje ulaska osoba u institucije, te povećanje izlaska u ostale oblike skrbi, potičući obiteljsku reintegraciju. Osim pružanja podrške obitelji, plan obuhvaća okvirne kvantitativne i vremenske projekcije smanjenja kapaciteta institucijske skrbi poput omogućavanja smještaja i drugim pravnim osobama, povećanje izvaninstitucijskog zbrinjavanja te zastupljenost usluga diljem Hrvatske.

Cilj je postići veću izvaninstitucijsku skrb, u odnosu na trenutnu situaciju (80% korisnika), smanjiti broj djece s problemima u ponašanju unutar institucija (40%) te ujedno smanjiti ukupni broj djece s teškoćama u razvoju (40%).

Na području Republike Hrvatske proveden je manji broj istraživanja koja su rezultirala preporukama za unaprjeđenje domova za djecu. U istraživanju koje je provela autorica Ajduković i sur. (2008) odgajatelji ističu da je potrebno smanjiti broj djece u odgojnim grupama, usmjeriti se na obiteljski tip života, osigurati primjereniji prostor za rad s djecom te osigurati veći broj osoblja.

Djeca mogućnost unaprjeđenja života u domu vide u nekim praktičnim poboljšanjima (dobiti aparat za kavu, dobiti ormar s ključem,), poboljšanju društvenog života (više mogućnosti za izlaske, više druženja, zajedničke radionice,) te osiguravanju sportskih aktivnosti poput plivanja i nogometa. (Ajduković i sur., 2008).

Djeci je danas prijeko potreban pristup računalu i internetu kako bi uspješno mogli savladavati i ispunjavati školske obveze te ujedno kako bi se izjednačile šanse u najranijoj dobi djeteta te se preveniralo ispadanje iz sustava obrazovanja, a time i rizik od nezaposlenosti u odrasloj dobi (Vejmelka, Sabolić, 2015).

Sa svrhom unaprjeđenja domova socijalne skrbi, provedeno je kvalitativno istraživanje među odgajateljima u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na području Republike Hrvatske (Vejmelka, Sabolić, 2015). Rezultati istraživanja da odgajatelji mogućnost unaprjeđenja vide u kvalitetnijoj zaštiti djece odnosno prilagodbi skrbi prema individualnim potrebama djeteta, poboljšanjem međusobnih odnosa unutar ustanove, promjeni odgojnog pristupa – jasno odrediti posljedice neprimjerenog ponašanja., poboljšanjem opremljenosti doma - njegovog sadržaja za djecu, potaknuti odnose s vanjskim izvorima podrške tj. lokalnom zajednicom, ulaganje truda u poboljšavanje odnosa djeteta – obitelj.. Nadalje, preporučuje se omogućiti kvalitetne edukacije osoblja, postupka prijema u ustanovu, unaprjeđenje postupka izlaska djeteta iz skrbi te povećanje kvalitete i uvjeta stručnog rada. Osobito se naglašava važnost stabilnosti i trajnosti osoblja te dovoljan broj odgajatelja u odgojnoj grupi, naglašavajući idealnost manjih grupa. Potrebno je osigurati muške i ženske odgajatelje u vidu pozitivne rodne identifikacije. Kada je dijete na smještaju u instituciji potrebno je osigurati osnovne uvjete života, ali i poticajnu i podržavajuću psihosocijalnu klimu u kojoj će rasti i razvijati se. Skrb za dijete i njegovo odrastanje trebala bi se temeljiti na razvoju djetetovih

kapaciteta, sposobnosti, poštivanju autonomije, jednako kao i podržavanju kontakata s vanjskim svijetom, ali i pripremu za život izvan institucije u budućnosti. (Vejmelka, Sabolić, 2015).

Bartuloci (2015) navodi da je potrebno smanjivati kapacitet postojećih ustanova, osigurati povoljniji omjer djece i odgajatelja. K tome dodaje da je potrebno preoblikovati dječje domove kako bi omogućavali usluge poludnevnog zbrinjavanja djece koja žive u svojim obiteljima ili da postanu centri za razvoj udomiteljstva. S tim se slaže Ajduković (2004) koja smatra da je potrebno transformirati dječje domove, primjerice, na način da se u dječjim domovima pružaju usluge poludnevnog zbrinjavanja djece koja i dalje žive u svojim obiteljima (Ajduković, 2004).

Sladović Franz i sur. (2007) s ciljem dobivanja uvida u iskustvo života djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi proveli su istraživanje u kojem su se gledale preporuke za poboljšanje doma iz njihove perspektive. Sudionici istraživanja navode domski smještaj kao onaj koji im osigurava zadovoljenje egzistencijalnih i razvojnih potreba, te ukazuju na nedostatak psihološke, socijalne i materijalne podrške. Odnos s odgajateljima mladi opisuju kroz kategorije odnosa prema djeci (pojedini izvještavaju kako je komunikacija podržavajuća, a drugi kako ih odgajatelji ne slušaju), pristupa prema djeci (jedni ga opisuju zadovoljavajućim dok ga drugi smatraju strogim, s puno kažnjavanja) te reakcijama odgajatelja jednih prema drugima.

S obzirom na to da poprilično je velik porast institucionalni oblik zbrinjavanja djece, od iznimne je važnosti pažnju posvetiti djeci koja su smještena u domovima, uvjetima smještaja, mogućnostima koje se djeci nude unutar domova te raditi na razvijanju potencijala domova i poboljšanju uvjeta života u domovima kako bi se očuvao najbolji interes djece (Vejmelka, Sabolić, 2015).

7. Zaključak

Prema svemu navedenom možemo uvidjeti da je od iznimne važnosti da dijete odrasta u prirodnom okruženju u ozračju ljubavi, razumijevanja i zadovoljstva. Međutim, sva djeca nemaju tu mogućnost poput djece koja su napuštena, djeca bez roditelja, djeca čiji se roditelji iz različitih razloga ne mogu brinuti o njima ili pak bolesti. Osim toga djeca mogu odrastati u obiteljima gdje roditelji zlouporabljaju svoju roditeljsku ulogu, zanemaruju i zlostavljaju djecu. Ako roditelji nemaju mogućnost brige o djeci, država im osigurava razne oblike pomoći i podrške u svrhu ostanka djeteta u obitelji. Nadalje, djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, pronalazi najbolji mogući oblik alternativne skrbi. Ukoliko pružanje pomoći roditeljima nije učinkovito, ostanak djeteta je ugrožen u toj obitelji, potrebno je izdvojiti dijete iz te okoline. Hrvatska omogućuje djeci oblike skrbi poput dječjih domova, domova obiteljskog tipa, udomiteljstva, posvojenja i SOS – Dječjih sela. Potrebno je da smještaj djece u institucijama bude kratkotrajan i privremen radi njegovog negativnog utjecaja na sam razvoj djeteta. Posvojenje, SOS – Dječja sela i udomiteljstvo su prirodniji oblici zbrinjavanja djece zbog prirodnijeg obiteljskog okruženja jer djeci su zastupljene obje roditeljske uloge. „Djetetu je potrebno što prije osigurati njegovo pravo na život u obiteljskom okruženju bilo kroz povratak u vlastitu obitelj ili osiguravanje udomiteljstva ili posvojenja odnosno zamjenske obitelji koja će preuzeti brigu o djetetu“ (Vejmelka, Sabotić, 2015).

8. Literatura

- Ajduković M., Kregar Orešković K., Lakija M. (2017). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), 59 - 91
- Ajduković, M. (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi. *Revija za socijalnu politiku*, 3(4), 299 – 320
- Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. i Sladović Franz, B. (2008). Agresivno i prosocijalno ponašanje djece u dječjim domovima. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2), 185-213.
- Ajduković, M., Sladović Franz, B. Kregar K. (2005). Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijete i društvo*, 7(2), 328 - 351
- Almas, . N., Degan, K. A., Walker, O. L., Radulescu, A., Nelson, C. A., Zeanah, C. H., Fox, N. A.(2015). The effect of early institutionalization and foster care intervention on children's social behaviors at the age of eight. *Social development* 24(2), 225 - 239
- Bartoluci, M. (2015). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i smjernice za alternativnu UNICEF-a, *Pravilnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 47(95), 53-72
- Browne, K. (2009). *The risk of harm to young children in institutional care*, London: Save the children
- Granić N, Đorđević S., Krpeljević G. (2005). Skrb o djeci i mlađim punoljetnim osobama u Domu za djecu Klasje, Osjek. *Dijete i društvo*, 7(2) 426 – 443
- Hrabar, D. (2005) Pravo djeteta na obiteljski život. *Dijete i društvo*, 7(2) , 382 – 397
- Hrabar, D. (2008). Posvojenje narazmeđi interesa posvojitelja i posvojenika. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 58 (5), 1107 - 1139
- Jovanićević, M. (2008). O važnosti odnosa dojenče - roditelj. U: A, Ajduković, Radočkaj T. (ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji* (27 - 41). Zagreb: Ured UNICEF – a za Hrvatsku.
- Konvencija o pravima djeteta (2001). Zagreb: Dravni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i maldeži
- Kusturin, S., Maglica, T., Makvić K. (2013). *Okvirko – priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi*. Udruga „Igra“, SOS Dječje selo Hrvatska i Dječji dom „Maestral“.
- Lakija M., Vukelić N., Milić Babić, M. (2012). Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju – iskustva udomitelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (2), 109 - 123

- Mc Call, B. R., Groark, J. C., Fish L., Muhamedrahimov J. R., Palmov O. I., Nikiforova V. N. (2013). Maintaining a social-emotional intervention and its benefits for institutionalized children. *Children development*, 84 (5), 1734 – 1749
- Ministarstvo socijalne politike i mladih (2014). Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014. -2016.
- Narodne novine (120/2002). Pravilnik o vrsti domova za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih radnika doma socijalne skrbi. Ministarstvo rada socijalne skrbi.
- Narodne novine. (05/15). Obiteljski zakon. Pristupljeno 12.8.2020 <https://zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
- Narodne novine.(64/20). Zakon o socijalnoj skrbi. Pristupljeno 12.8.2020 <https://zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>
- Priručnik o SOS – Dječjim selima (2003). Pristupljeno 22.8.2020 http://lekenik.sos-dsh.hr/Assets/documents/prirucnik_za_djecja_sela_2003.pdf
- Racz, A. (2015). Način rada i razina zadovoljavanja psihosocijalnih potreba korisnika smještenih u Dom za djecu obiteljskog tipa „Nuevo futuro“. *Dijete i društvo*, 7 (2), 408 - 426
- Radočaj T. (2007). Pravo djeteta na odrastanje u obitelji: Smjernice za praktični rad na državnom i međudržavnom posvojenju i udomiteljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 233 - 256
- Radočaj, T. (2015). Deinstitutionalizaciju treba početi od najmlađih. *Dijete i društvo*, 7 (2) 355 – 365
- Rošić, V. (2007). Domska pedagogija. Zadar: Naklada 2001.
- Sabolić T., Vejmelka L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon : postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis*, 5 (1), 6 -42.
- Sladović Franz, B, Mujaković Đ. (2003) Percepcija socijalne podrške djeci u dječjim domovima i u udomiteljskim obiteljima. *Ljetopis socijalnog rada*, 10 (2), 161 – 170
- Sladović Franz, B. (2003.). Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Sladović Franz, B. (2004). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 11 (2), 215 – 228

- Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K., i Vejmelka L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (3), 553 – 578
- SOS Dječje selo Hrvatska (2009 – 2012) SOS Dječje selo Lekenik. Pristupljeno 22.8.2020
http://sos-dsh.hr/hr/sos_djecje_selo_lekenik.aspx#
- SOS Dječje selo Hrvatska. (2019 - 2012). SOS Dječje selo Ladimirevci. Pristupljeno 22.8.2020
http://sos-dsh.hr/hr/sos_djecje_selo_ladimirevci.aspx
- Sovar, I. (2015). Institucionalizacija i deinstucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 22 (2), 311-322.
- Tarullo A. R., Gunnar, M. R. (2005) Institutional rearing and deficits in social relatedness: Possible mechanisms and processes. *Cognition, brain, behavior*, 9 (3), 329 – 342
- UNICEF Hrvatska (2010). Smjernice za alternativnu skrb. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH, Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Vejmilka, L., Sabolić, T. (2015). Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgojitelja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 23 (1), 72 - 98
- Žic Grgat, B., Jelavić M. (2005) Institucionalna skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i perspektive razvoja skrbi o djeci izvan obitelji. *Dijete i društvo*, 7(2), 297 - 325

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Marija Skorup, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 08.09.2020

Potpis:

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠ NOG/DIPLOMSKOG/SPECIJALISTIČ
KOG/DOKTORSKOG RADA (PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

Student/ica: Marija Skorup

Naslov rada: Briga o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Republici Hrvatskoj

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Socijalne djelatnosti

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada: doc.dr.sc. Esmeralda Sunko

Komentor: dr.sc. Toni Maglica

Članovi povjerenstva: doc.dr.sc. Branimir Mendeš

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanoga završnoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 08.09.2010

Potpis studenta/studentice:

